

Eduard Looijenga

Mathematisch Instituut
Universiteit Utrecht
Postbus 80.010
3508 TA Utrecht
E.J.N.Looijenga@uu.nl

Maatschappij

Aan de speeltafels van NWO

Onderstaand betoog van Eduard Looijenga gaat over ‘voorselectie’ bij NWO. Hierin wordt een persoon *X* genoemd waarvan de identiteit bij de hoofdredactie bekend is. Wij hadden aanvankelijk enige aarzeling bij het opnemen van dit artikel, omdat wij weinig zicht hebben op de vraag of de beschreven voorselectie typerend is voor de procedures van NWO. Dat is op zichzelf verontrustend omdat de geldstroom voor onderzoek meer en meer via nationale kanalen loopt. Dit is een reden te meer om wel te kiezen voor discussie over voorselectie.

Voorselectie bij NWO: een casus

Een jonge wiskundige, laten we hem *X* noemen, dong dit jaar mee naar een Vidi-beurs en werd afgewezen. Niet opmerkelijk: er waren 46 aanvragen en er konden maar tussen de 3 en 6 gehonoreerd worden. Wel, dat die tot stand kwam door zogenaamde shortlisting, wat er op neer komt dat een betrekkelijk klein gezelschap van wiskundigen, informatici en astronomen op basis van veronderstelde kennis van het eigen vakgebied een eerste schifting maakt. De afwijzing was beargumenteerd met “(..) However, the committee felt that the proposed research is not sufficiently innovative to qualify for funding by the Innovational Research Incentives Scheme, largely because neither the problems themselves, nor the methods proposed here to address them are believed to be particularly novel.” Zo’n krachtige formulering kan natuurlijk alleen maar afkomstig zijn van lieden die weten waar ze het over hebben. Maar het vervolg leerde dat we NWO nog maar even niet moeten feliciteren met het bijeenbrengen van zoveel deskundigheid in zo’n klein gezelschap. De wiskundige in kwestie tekende protest aan, maar het panel bleef bij zijn standpunt met handhaving van de argumen-

tatie. Echter dit keer, waarbij we er toch van uit mogen gaan dat er nog eens heel goed naar gekeken is, ging de afwijzing vergezeld van een constatering, die ik in zijn geheel citeer: “In addition to the arguments above, the mathematical Vidi subcommittee thinks that dr. *X* has little contact with his Dutch colleagues, for example through the ‘Wiskunde Clusters’ (notably the C-cluster). He and his work are therefore considered to be relatively isolated in the Netherlands, at least as far as the mathematical and mathematical physics communities are concerned.” Dit is een opmerkelijke toevoeging, omdat het nu niet meer een oordeel betrof, maar om feiten ging. En wel om feiten, die op een eenvoudige manier zijn te weerleggen, want een bezoek aan de thuispagina van *X* leert onmiddellijk dat hij lid is van het C-cluster. En eenieder die op dit punt enige kennis van zaken heeft, zou moeten weten dat hij in ons land allerminst een geïsoleerde positie bekleedt. Dat is nogal verontrustend, lijkt me. Immers, als dit (voorlopig) anonieme panel op zulk een gezaghebbende toon de plank zo misslaat waar het de feiten betreft, hoe kunnen we dan nog geloven dat zijn wetenschappelijk oordeel van betere kwaliteit is?

De vrije competitie

Het is voor mij aanleiding de verhouding tussen NWO en de wiskundige gemeenschap in breder verband aan de orde te stellen. Zoals bekend meende de vorige minister van OCW, Plasterk, dat de verdeling van het schaarse onderzoeksgeld bij NWO in betere handen is dan bij de instellingen en bracht dat tot uitdrukking door de komende jaren honderd miljoen weg te halen van de laatsten, met het voornemen die over te hevelen naar NWO. Een van de eerste effecten van deze maatregel was het verdwijnen van de door de instelling gefinancierde AiO, waardoor promotieplaatsen nu eigenlijk alleen nog maar bekostigd kunnen worden uit de tweede of derde geldstroom, met als voorspelbaar gevolg niet alleen een aanzwellende aanvragenstroom, maar ook een door universitaire bestuurders uitgeoefende grotere scoringspressie. Voor wiskundigen komt het er op neer dat NWO in feite de enige financier van promovendi is geworden. Voor iedere aan te stellen promovendus dient dus een aanvraag geformuleerd te worden en moeten er, om minstens drie rapporten binnen te halen, een stuk of vijf referenten worden aangezocht. Zo gaan heel wat van de kostbare onderzoeksuren van Nederlandse en buitenlandse wiskundigen zitten in een operatie, waarvan de opbrengst kan worden uitgedrukt in het honoreringspercentage van ongeveer 20%. Dat betekent dat er per toewijzing van een ‘simpele’ OiO-plaats 25 referenten moeten worden aangeschreven! Of de instellingen het op het punt van selec-

tie beter zouden doen dan NWO laat ik in het midden, maar het is wel zeker dat die een veel minder zware wissel trekken op het referentenverkeer. Gelukkig is er hier tot dusverre geen sprake van een voorselectie.

De vernieuwingsimpuls

Anders is dat bij de vernieuwingsimpuls. Want zowel van de Veni- als de Vidi-aanvragen kan maar 10% toegewezen worden. Zulk een percentage geeft deze rondes eigenlijk meer het karakter van een kansspel, terwijl juist het belang voor de aanvragers navenant groter is, want de instellingen plegen hier nog meer dan bij de vrije competitie succes te koppelen aan het loopbaanperspectief, zoals het verwerven van uitzicht op een vaste aanstelling.

Omdat er dan voor ieder te honoreren project zo'n 50 referenten aangeschreven zouden moeten worden, heeft NWO er voor gekozen in zulke gevallen eerst een reductie van 50% tot stand te brengen door de leden van de panels voor hun eigen vakgebied een voorselectie te laten uitvoeren. De juiste formulering zou natuurlijk moeten zijn: NWO vraagt de panelleden dit te doen en die stemmen hierin toe, maar naar ik begriep schijnt bij nog geen enkel

panellid de gedachte te zijn opgekomen dat je zoiets, zeg vanwege een gebrek aan expertise, zou kunnen weigeren. Vermoedelijk verloopt de wijze waarop zo iemand dit tegenover zichzelf onbewust rechtvaardigt langs een bekende route: hij onderkent dat dit weliswaar niet ideaal is, maar iemand moet het toch doen, en als een gezaghebbend orgaan (dat toch wel zal weten wat het doet) hem daarom vraagt, met als impliciete boodschap dat de gemeenschap zo een dienst bewezen wordt, ach, dan kan hij toch eigenlijk geen nee zeggen. En, zo gaat de redenering soms nog verder, als hij nee zou zeggen, dan komt vast een ander daarvoor in de plaats, en die is voor deze belangrijke taak natuurlijk veel minder gekwalificeerd.

In weerwil van de gebezigde naam lijkt shortlisting vooral een Nederlands fenomeen: al bijna een jaar of 15 ben ik geen lid meer geweest van een NWO-panel, maar wel heb (en had) ik zitting in een aantal buitenlandse beoordelingscommissies, met veelal leden die ik wiskundig hoger aansla dan mijzelf. Niettemin werden bij al deze commissies de beslissingen genomen op basis van referentierapporten — niemand die

ook maar overwoog het anders te doen.

Over de gevolgen

Ik wil hier tenslotte betogen dat een dergelijke voorselectie *alle* betrokkenen schaadt. Een panellid dat overweegt zich hiervoor te lenen zou zich eens moeten verplaatsen in de aanvrager, vaak iemand die hoopt aan het begin van een wetenschappelijke loopbaan te staan en die (zoals *X*) in een project al zijn wetenschappelijke ambities voor de komende vijf jaar heeft samengebracht. Dat die met een kans van 9 op 10 zijn neus gaat stoten, is iets wat wij wiskundigen schandalig kunnen vinden, maar waar wij niets aan kunnen doen (en NWO vermoedelijk evenmin). Maar als hij reden heeft te onderstellen afgewezen te worden door vakgenoten die hun eigen beperkingen niet kennen, dan zou hij voor de wetenschap wel eens voor altijd verloren kunnen zijn en zal dit uiteindelijk de Nederlandse wiskunde een slechte naam bezorgen. Bovendien zal het aanvaarden van dit soort procedures zijn effecten hebben op de beoordelaars zelf, want door zich zo te committeren, verliest een generatie zijn intellectuele integriteit. ←

